

अत्रोत्तरमाह तिस्रइति यथामृद्विकारेष्वपि घटशरावोदंचनादिषुकुलालगतौसंकल्पक्रियाभेदौवैषम्यहेतूभवतः एवंभौतिकेष्वपि सुरनरतिर्यक्शरीरेषु तदन्यकर्त्रात्मगतसंकल्पक्रियाभेदौवैषम्यहेतूभवतइति भावः तथाचश्रुतयः तंविद्याकर्मणीसमन्वारभेतेपूर्वप्रज्ञाच योनिमन्येप्रपद्यंतेशरीरत्वायदेहिनः स्थाणुमन्येनुसंयंतियथाकर्मयथाश्रुतमित्याद्याः तंत्यक्तदेहंविद्याउपासनाकर्मयज्ञादि पूर्वप्रज्ञाप्राग्भवीयसं स्कारःसमन्वारभेतेअनुगच्छतइतिश्रुतिपदानामर्थः स्थाणुंस्थाणुत्वं योनिंसुरनरतिर्यग्पूपां तद्वतित्रयंत्रिधाप्रत्येकमुत्तममध्यमाधमभावेनत्रिप्रकारं॥९॥एतेदेवविट्णोति तत्रेत्यादिनाकारणैःकर्मभिः॥१०॥ विपरीतैरिति अयमर्थः पुण्यपापयोःसाम्येनमानुषत्वंप्राप्यपुण्याधिक्येस्वर्गंगच्छतिपापाधिक्येनरकं तत्रचतदधिकांशयोर्भोगेनक्षयेजातेसतिपुण्यपापयोःसाम्येस्वर्गादधस्तनंतिर्यग्योनेरुपरितनंचपुनर्मानुष त्वंगच्छतीति॥११॥१२॥ तत्रापिति र्यग्योनौविशेषमाह तिर्यग्योन्याइति पृथग्भावस्ततोमुक्तिर्मनुष्यार्थेमनुष्यजन्मलाभायविधीयतेवेदेनबोध्यते यतोगवादिभ्यःगोजातितएवयज्ञेउपयुक्तादेवत्वमपिदृश्य तेप्रत्यक्षंउपलभ्यतेबहुचब्राह्मणे पशुर्वेनीयमानःसमृत्युंप्रापश्यत्सदेवान्ब्रह्मकामयतैतुंतंदेवाअब्रुवन्नेहिस्वर्गंवैत्वालोकां गमयिष्यामइति॥१३॥ सोयमिति यथालोकेकार्यवांश्चरतिइतस्ततःपर्यटनंकरोतितद्रहित

सर्पउवाच तिस्रोवैगतयोराजन्परिदृष्टाःस्वकर्मभिः॥मानुषंस्वर्गवासश्चतिर्यग्योनिश्चतत्रिधा॥९॥ तत्रवैमानुषाल्लोकादानादिभिरतंद्रितः॥अहिंसार्थं समायुक्तैःकारणैःस्वर्गमश्नुते॥१०॥ विपरीतैश्चराजेंद्रकारणैर्मानुषोभवेत्॥तिर्यग्योनिस्तथातातविशेषश्चात्रवक्ष्यते॥११॥ कामक्रोधसमायुक्तोहिंसा लोभसमन्वितः॥मनुष्यत्वात्परिभ्रष्टस्तिर्यग्योनौप्रसूयते॥१२॥ तिर्यग्योन्याःपृथग्भावोमनुष्यार्थेविधीयते॥गवादिभ्यस्तथाश्वेभ्योदेवत्वमपिदृश्यते॥१३॥ सोयमेतागतीस्तातजंतुश्चरतिकार्यवान्॥नित्येमहतिचात्मानमवस्थापयतेद्विजः॥१४॥ जातोजातश्चबलवान्भुंक्तेचात्मासदेहवान्॥फलार्थंस्ता तनिष्पृक्तःप्रजालक्षणभावनः॥१५॥ युधिष्ठिरउवाच शब्देस्पर्शेचरूपेचतथैवरसगंधयोः॥तस्याधिष्ठानमव्यग्रोब्रूहिसर्पयथातथं॥१६॥

स्तुस्वस्थानेसुखमास्तेएवमिहापिसंसारमोक्षावितिभावः महतिब्रह्मणिआत्मानंजीवंअवस्थापयतेउपाधित्यागेनमहाकाशेघटाकाशमिवप्रलीनंकरोति॥१४॥ एतदकरणेदोषमाह जातइति सचदेहवान्देहा भिमानीआत्माजीवः बलवान्अदृष्टोपगृहीतः जातोजातःपुनःपुनर्लब्धजन्मा फलार्थःसुखकामः भुंक्तेदेहयोगजंफलमितिशेषः एतेनफलार्थिनःप्रवृत्तिस्ततःकर्मततो जन्मततःफलभोगस्ततोरागःअभुक्तेरा गानुदयात्ततःफलार्थितेतिसंसारविच्छेदोदर्शितः यस्तुनिष्पृक्तःनिर्गतंपृक्तंफलसंयोगोयस्मात्सफलासंगीत्यर्थः सप्रजानांलक्षणंज्ञापकंजन्ममरणादिकमसाधारणंधर्मभावयतीतितथा निष्कामकर्मकर्ताचि र्थः॥१५॥ इदमाक्षिपति शब्देइति तस्यप्रजालक्षणलक्ष्यस्यानिर्वचनीयस्यअहमर्थप्रसिद्धप्रजारूपकाकार्यस्यकिमधिष्ठानं तदाइदमर्थप्रसिद्धेशब्दादौविषयेपाक्षेसतिर्कितस्याधिष्ठानं यथाप्रकाश्यप्र काशकयोर्घटसूर्ययोरधिष्ठानेभूतभसीभिन्नेदृष्टेदृष्टदृष्टमिदमर्थयोरप्यधिष्ठानेपृथक्वाच्येइतिभावः॥१६॥